

1936ին, Յ. Օշականի բարեկամ եւ իր գործին վրայ հիացող հոյւ մը ազգայիններ առաջադրեցին տօնախմբել մեծավաստակ գրագէտին գրական գործունէութեան Գառասնամնայ Յորելեանը: Այդ լաւթով կազմուած Յանձնաժողովը հրատարակեց «Քաղհանք» խորագրուած հատորը, ուր խմբուեցան Օշականի լուսագոյն գործերէն նմոյշներ: Այս եւ յաջորդ երեք կտորները արտատպուած են անկէ:

ԽՄԲ.

ՄՆԱՏՈՐԴԱՏ

Իր մահէն աժիւ մը առաջ, անիկա չորրորդ անգամ նրուաւաղէմէն դարձին, աներեւոյթ, այսինքն խորհրդանշական հանդէսը ըրաւ հարսնիքի մը, աճապարող ու անմամանակ, երբ կրնար սպասել մէկ տարի եւ իրականը տօնել իր մէկ զաւկին: Թափեց իր բարիքները, ազդեւորի պէս, իր դռներէն: Եթէ օր անօր ձիթարաններէն հնձաններն ու գուրբեր իւղ բաշխեցին բոլորին: Ով օր սափոր մը բերաւ, զայն լեցուն շալկած տարաւ տուն: Եթէ օր անօր մատաղները կշտացուցին բոլոր փոքրերը: Ճաշաւորի ուժ, ինչպէս կը դիտէ հէգեաթը: Ու ոչ ոք հասկըցաւ ինչու: Զայն անօր այդ օրերուն քիչ մը արտաւ, աւելի բարի, աւելի լուս: Վերջին կիրակին, հակառակ սովորութեան, անիկա հազաւ շապիկ: Պարզ այդ կիրակին համար, օր լուր օրունան մը պէս կ'անցնի գեղին վրայէն, անիկա կարգադրեց հակայական հագեհանագիտ, ինչու: Ինքն ալ չէր գիտեր: Ըսուեցաւ որ տեսիլք է եկեր աչքերուն: Զարդարեց ժամը Զատիկուան մեռելոցին բոլոր շքեղանքովը: Ու երգեց Որ յանկիցը, այնքան սրտառու, այնքան անդիմադրելի՝ որ բոլոր ժողովուրդը դողդղալ առաւ: ԿՄԻՍԻՆ գալիք կայք, ըսաւ ծեր մը, արցունքը դանդաղ արբնով իր ափին: Պատարագէն ետքը, անիկա Թափօրը առաջնորդեց դուրս, եկեղեցիին հարաւի բակը, ուր աշտանակ մը՝ լման ոսկի, եթէ թեւորով, բոլորն ալ ընդունուած — իր սրահին ամենէն թանկ դարձը, օր այսպէս կը գտնար ժամուն իր վերջին նուէրը — լուսած կը սպասէր: Տէրութեւ կարգաց Աւետարանը: Յետոյ ինք շապիկը հանած, պարզ մարդու իր հագուածքով — երեք իր կունակին շահ

աւն մուշտակ կամ սուղ շուխ — մէկիկ մէկիկ մարեց մոմերը եթնաստեղեան աշտանակին: Կանեց արցունքոտ խաչը եւ նշան ըրաւ: Թափօրը շտեղծեցաւ գերեզման: Գեղը տեղէն թնդաց ու վաղեց սիրական վայրը: Հոն, համատարած ու հրակայական հագեհանագիտը կատարելուաւ, բոլոր մեծ ու պզտիկ, արդար — մեղաւոր նշխեցեալներուն հոգուն: Գերեզմանոցին զոյգ սօսիները իրենց իւղերէն կախուած կանթեղներով, իրենց բուններուն շուրջը շարուած մարդահասակ մոմերով անջնջելի պատկեր մը տեղեցին: Ու քահանաներով ու արքայներով շրջապատուած՝ անիկա ծունկի եկաւ անձանթ մեռելի մը քարին, խնարհ, կուրծքը ծնծկով ու լալառու: Տէրութեւ չկրցաւ յիշել թէ թէ ո՞վ էր Թաղուած անոր տակը, ոչ ալ ուրիշներ: Այն օրհնութիւնէն յետոյ, անիկա գերեզմանոցէն դուրս սպասող ձիւ մը բերել տուաւ պայուսակ մը, պարպեց հանգիստի քարին անոր պարունակութիւնը — ոսկի՝ — ու կտակ ըրաւ: Եթէ տարի, եթէ գեղէն աղքատներուն բաշխել զայն, — Տուն դարձին, կողէն վար ցաւով մը մտաւ անկողին: Գուն: Արթնցաւ քարինքով, կանչեց տղաքն ու աղիկները մօտիճին շուրջ, ծառաներն ու հին աշխատաւորները: Ու խօսեցաւ, երկար, հանդարտ, Արդարութեան, իսլալ զատակին գովքն ու ծարաւը երբեմն կը դունաւորեն անոր բառերը: Կը չեղտէ, այդ խաղաղութեան մէջ զգալի ուժգնութեամբ մը, մարդոց մարդկային սկարսթիւնները: Կը ցուցադրէ փառքին, բոլոր փառքերուն սպասող վախճանը, ափ մը աղտահար փոշի՝ որ կը բուսցնէ մեր արդիւնար մեղքերը մեր աղուտ, տուղշ, անկործան սեպուած մարմիններէն: Ու կը խօսի անոնց տեսիլքէն, որ կը սկսի — Խաղաղ ու լայն ու գեղեցիկ է անոր հոգեվարքին

անկողինը — խորհած էք ձերինին, դուք, որ կը կարգաք այս սողերը — Բայց աւելի գեղեցիկ՝ ինքը՝ պառկողը, լման, հասգիւ քիչ մը դեղին, ցերեկուան քունի մը մտած ըսելիք կու գայ: Բայց տարտամ անձուկ մը անոր աչքերէն կը պատրաստէ քունկերուն մեծը: Հազիւ անորոշ ստուերում մը, տեսարանումին վրան, անհասկընալի ու արագ, որ շուտով կը լուծուի արարուածին ընդհանուր ոլորտին մէջ: Մնացեալը՝ լոյս է և փայլ: Արքայունքին և հրեկանային: Ան՝ կ'աւանդէ հոգին առանց ցաւի ու առանց լացի: Անոր աչքերը կը գոցուին կնկանը մատներով ու կը գոցուի, ըսես, նոյն այդ մատներով, բախտը Նալպանտեանց տունին: Տակաւին անոր գերեզմանին վրայ հողը չչորցած՝ անոր հարստութիւնը հէգեաթին կը պատկանէր արդէն, կարծես անոր հետ գերեզման մտած ըլլար: Ու եղաւ տարիկա, անկնկալ, անլուր ճամբաներով: Անոր ողջուցը, ոչ ոք — մարդկային արարած — համարձակած էր անկէ յիշել ուղեւուն: Բայց ահա, մանուան յաջորդ շարքուն, երեան եկաւ կարաւանը ազգաւաներուն: Պոլսէն, Պրուտայէն, Իդնիկէն ու Նար-Քաղաքէն ու Նաւահանգիստէն բուռան անոնք, մարդեր, Թուրք, Հայ, Յոյն, Գուրգ նոյնիսկ, մէյմէկ Թուրք ձեռքերնին, բանակ մըն ալ վկայ իրենց առջևէն: Յոյսումը սկիզբ առաւ կառավարութեանէն, որ տուրքին անունով — անիկա անփոփոխելի կապալառուն էր տէրութեան հարկերուն —, կնքեց անոր կալուածներուն դռները և գրաւուած հռչակեց անոնց պարտականութիւնը մինչև հաշիւներուն քննութիւնը: Ու մէջուց եկան մեծ տետրակները ու փաթթուաւոր փաթիլները: Անոնք երկու օրուան մէջ աւարտեցին իրենց գործը և յաջորդ օրն իսկ կառավարութիւնը անհուն բացի մը մեծագործը հռչակումովը գրաւեց ու ծախեց անոր շարժուն կալուածները: ամենէն տառջ անոր նախիրը՝ որ հազարէն աւելի գլուխ կը համէր: Ու Գրեթէ ձրի բաշխեց իր մարդերուն, չրջանի Թուրք ազաններուն՝ երամակը անոր ընտրագործ մարուկներուն, որոնք մինչև կայսերական ախոռները տարած էին անոր անունը: Մտաւ

պալատէն ներս, առանց ձեռակերպութեան, ինչպէս որ էր օրէնքը այն օրերուն բուր ինկողներուն համար, օրինաւոր թէ բռնամահ, գրաւեց ու ծախեց, տեղին վրայ, ինչ որ գտաւ գորգեղէն, պղնձեղէն, մետաքսեղէն և արծաթեղէն: Ամբողջ զապան ծախու առնելու բաւող այդ հարստութիւնը — ժողովրդական ամէն չափազանցութիւն կը մեկնի հասկնալի պատճառներէ — այսպէս գնահատուած, անբաւական եղաւ պետական տուրքը փակելու կրեցին ձրի և առանց գրիբի — ինչպէս պիտի ըլլար 70-80 տարի յետոյ պատկերը մեր ժողովրդին ամբողջ գոյքերուն —, կող էշերն ու հակայ ջորինները, չրջանի գեղերէն, գէպի կնքերն: Ու կառավարութիւնը ձեռքը երկարեց նաեւ գիւղէն դուրս ուրիշ հաստութեան կալուածներու, աճուրդի հանեց և փոխառեց զանոնք իր անդամներուն անուան, ամենացած գիններով: Ի՛նչ որ անոր կնոջը սուր բնազդը չէր յաջողած ծածկել ազամանդէն ու սովիէն, սովեղբուադ նկարներէն և զարգեղէններէն, քնաց շորտ հովերուն: Ու այս ամէնը այնքան արագ, որքան չէր եղած ինքը մահը: Ոչ մէկ բողոք, ընդգրկմութիւն, ձեռնարկ՝ կանցնելու այս քայքայումը: Ամբողջ քառասուն տարի գեղին տեղը ան էր մտածած այդ բաներուն վրայ, ու հիմա չկար:

Ու հաճի Սերբէն կը տեսնէր այսպէս, ամէն գիշեր իր աղա, բարեպաշտ, սուրբ հայրը, դամուած պատկերին մէջը հոգի ու գալարող միւս տանջանքին, որ կը սկսէր երբ տառջին մորակումը կենար: Պահ մը պալատին ամայութեանը վրայ, գալիօրէն դեղին, լոյս ըլլալէ աւելի ծծումբի բխում մը, զօրաւոր այրուցքի հոտի մը մէջէն — նշան՝ թէ կը բացուէին դռներն քերանները —, անորոշ սպոցում մը, քաջութիւն մը, սպորտներու չափահիւս մը, առաջ պտիկ պտիկ, յետոյ հաստ հաստ, քայլերու կշռոյթով կը լեցնէին արդէն իսկ եղծուած ոլորտը: Ահարկի, փախչելու անկարող ուրուականը, գլուխը պատապարած — աչքերը կը գոցէր —, ծուռնի կու գար կէս վառուած պատի մը քաջութեան — դժուար՝ ուրկէ ելեր էր

գուրոս սրբառայրին: Ան կը խածնէր կտապոյս լույսը իր շրթունքներուն ու երեսը կը թաղէր գետին, կորուքամոկ, մինչ ծոծրակէն հրաբուխի մը իբր բերնէն մեղքը սիւնակ սիւնակ կը ծառանար, յետոյ կը դառնար վար ու կրակէ շիշերու գառագզի մը մէջ կը հիւսէր անոր ամբողջ ծննդութեամբ: Բայց ի դժուար: Կը բուռնէր խելագար կիներ, նոյն այդ բացուածքէն, անկող ու անգիմագրելի, կեանքին առած բոլոր զրկանքներուն գոհմամբով, անտարածնէն հագնելով արտաւժ ու տարուած դառնութիւն, մահուան մէջ չյաղհացած բայց մարդկայինէն ձերբազատ: Կոտորուած, թերեւ անհուն միօրինակութեան մը ձանձրոյթէն, թերեւ ժօր սրտի անյատակ զրկանքներէն, այրած, բայց չպառուածին վախէն մողաղկուն, միշտ խելագարի խառնութեամբ, որ մահուան մէջ այնքան կը նայեալոր մեր յիմար բռնականութեան, ան հեղուկեղէն կ'ըլլար պղտիկ, այսինքն մարդկային քէն, վրէժ ու մեր ջիղերով պայծառաւոր առելու: Թիւն, թշուառական ու կարծր, ու անողորմ: Ու կ'ըլլար ան ինքզինքը ամբողջ, գլխաւոր անկող անհնալով այն դեղնահար, հողամոյն ու անաւոր ազդեցութեամբ բանը, որ մաշարայական խլանքով ծիւրածնութեան կտակն է գերեզմանին: Որ կաշի չէ, սեղոր չէ, աղբ չէ: Որով իջեր էր անիկա լիճին յատակը: Կը կենար դժմը գլխահակ հաճի Արթինին, կը գնէր մէկ ոտքը քամակին, որ ստիպուած կը շտկուէր ու կ'ըլլէր ոտքի: Լուս, աչքերը կուլող, ինչպէս պիտի պատահէր ճիշդ հարիւրական շաճիւղի սլաքներ միտուած ըլլային անոնց մէջը: Բայց անողորմ պառաւ: Կը դպէր մատով անոր դունչին, կապտաւուն, մեռելի գոյն ցոլարձակմամբ մը, որ լսոյսի վաղճին փոքրեւոր հոգեկան հեղանուտի մը կրնար նմանիլ ու կը ստիպէր զայն ցցելու, միշտ աւելի վեր, գլուխը: Ու հաճի Արթինին գլուխը կը լարուէր դէպի ետ, ծոծրակի ճախարակին վրայ պրկուած ու կնքուած, պինդ ու կրակները նետուած իրարմէ, ըսեալ գամ էր մխուած ծոծրակի այն անտես խոռոչին մէջ, որ կենանքին ծառին արմատը կը պատապարէ: Ու ներսէն դէպի ակնա-

կապիճները ձգտուած կը մտար անոր նայուածքը, առանց աչք ըլլալ կարենալու, բայց տարօրինակ Կերպով իրաւ, մարդային կիրքերուն ընտր կշիռովը, կատարի, ծարաւի, գիղի ու անսփոփ արտաձուլութեան տեսակ մը ջրհոր՝ ուր կ'արհիլ ըլլար տեսնել: Ու միշտ նոյն մտախնայութեամբ, անիկա կ'աղբէր այդ գլուխը նման գունդի մը, որ մահագոհած ծիւնի մը վրայ կը դառնայ ու կը բզկատուի, ամբողջական հալովումով մը, կեցնելով զայն, քիչ մը աւելի չափ, դոյզ ուսերուն վրայ, որպէսզի պատահէր, այդպէս կ'առնուէր, հագնէր լիւթիւնը իր սարսափին ու ընէր զայն քիչ մը աւելի լայնօրէն, գառնօրէն հրէշ, յետոյ կը տանէր ու կը խարսխէր կռնակի կողմին: Ու փշաքողիչ քան էր տեսնել այդ մեռելը ատանկ, որուն բեհեղուն կ'աւելար կը նայէին սեղանական կռնակին: Ու այս ամէնը, առանց որ մարմինը մողի չափ խախտէր գոհման իր կէտէն: Ու զարհուրելի էր համակերպուն, անպարփակ արտաձուլութեան, որ կը թափէր այդ թաւալող կապիճներէն, առաւ գոհարի պէս դրսուած պղպշուն մօխիթի մէջ ու թարթելով անդադար, վանելու համար աղբ կրակին, մողմաղին: Ու մ'աժառ. առաւժ, ցոյց կու տար, աւելի ճիշդ՝ անոր աչքի գիծին կը բերէր, կը վերբերէր համապատկերը հակառակուն ու անլուր կործանումին, ինչպէս դարձգործիկ կտուռի մը վրայ, մանր, մանր, առանց ընդհատի ամբողջական այն դժոխքը՝ որ անոր սերունդին կեանքը պիտի կազմէր, ծրարուած այդպէս ծոցին մէջը մարտաւարութեան, բայց ճամբայ ինչպէս դէպի հողէ արգանդները, անօրինակութեան եւ իրանալու: Ու կը վերբերէր նոյն այդ գիծին ինչ որ կը պատկէր գետինը, աւերածին վրայ: Ու հաւաք մօխիթները գոյն ու արիւն կ'առնէին ու քարերը կը ճեղքուէին: Կէս ծուած սիւնները, դանդաղ դանդաղ, հակառակուն օձերու նման իրենց աղեղները կը ձեւէին լուսախտող միջոցին վրայ ու կը բարձրանային կենալու իրենց պոչներուն վրայ: Յետոյ, ուղղաձիգ, ներկուն, իրարու կը հիւսուէին, շինելու համար պարտը, որ հրաշքով մը կը պահէր թէ՛ շարժումը չիւնումին, թէ՛ սառնումը աւարտած ձեւին:

Ու անոր կը արուեստէր իր կեանքին փառքն ու վայելքը, տանքան քիչ կշիռով։ Ո՛վ յիմարութիւնը բուրբ շինողներուն, Հաճի Արթիւրին պէս պիտի գոհանա՞ք կուտ մը ձիթապտուղով ու պիտի դիրէ՞ք կամ պիտի բաշխէ՞ք, առանց որ յագեցման գոհունաւորութիւնը հանգչեցնէ ձեր մոլուցքը։ Ու այդ պրկապիւն հեղիւսութիւն մէջ անիկա թաթիլուած էր սակեջուր պոստմուսուլի մը մէջ, ինչպէս հագած էր այն դժբախտ, անբացարձեւի մենութիւնը, սէրէ, դուրով օտար իր հոսթիւնը, որմէ խուսափելու իր տառապանքին մէջ անիկա փորձեր էր աշխարհիկ համբը, կինն ու զաւակին հպարտութիւնը՝ մարմնաւորութիւնը ուրիշ պատկերի մը տակ մեր անխորտակելի իրականութեան, — օտիկն ու կիրքերը խառնել նոյն անձնայնութիւնը։ Հաւանութիւն, իշխանի, աշխարհակալի սգիւններ։ Զե՛րն է այս պոստմուսուլի։ Զե՛րը՝ այս լեզի ու ցաւէն ալ վեր անձնայնութիւնը որ ձեր մահաշին իսկ չի կշտանար... Այդ գաղութեան մէջ, մեղեկներու յատուկ այդ կապոյտ շղարշութիւն մէջ, ի՞նչ ագեղ, անտանելի, մանաւանդ դարձ էր ինչ որ մենք կեանք կը կոչենք, ու մանաւանդ այն մասնաւոր մէկ տեսակը, որ հանրային զբոսավայրերէն, համրաներէն հեռուները կը պաշտէ և իր ցանկութիւններու անհղովը ծակծկուած, իր կիրքերուն շոգիովը տապկուած, էր չնդի, ու մեղովը իսկ չի կրնար լիանալ։ Ոչ միայն այնքան։ Չարագուշակ մօտը կը բերէր անոր տեսողութեան գիծին շնչապոստակ պատկերը իր ազօցը մեղքերուն, սեւ, սեւ, ու ամբուս ու անարկու, ու ան միւս գեղերը, պտրկ պտրկ, թշուառութեան ու տառապանքի, որոնք պտրկուէին պիտի աղցը գլխուն։ Ու արեւի՛ այն մտայն անկշռութիւն, անքանցելի ցաւերը, որոնք նեարդ նեարդ, ինչպէս աղջնաբող, տեւաղուորութիւն էին զուգընթաց միասնական խորք ու պիտի անէին, հիւսելու զանոնք իրենց փաղաղիչ շապկիովը... Կը յագնէր մօտը։ Ան կը կենար, անկուշտ և ատով թշուառ, տառապանքէն անդին նոր բան մը հնարել անկարող ըլլալուն։ Հոգին խաղաղ վերաբանումը կը պահէր հոգեվարքին և մահուան տեսարանութիւն։

Ու ցաւը երբ կ'երկարէր, կը դադրէ իր խկուսեցնէն։ Չգտալու համար տառապանքը, կը բաւէ յագնիլ անկէ։ Պատաւը կը դառնար նորէն մարդկային պայմաններուն։ Ու անոր մարգարէ կը փշանային։ Անոր սոսկորները իրենց ծանրներուն վրայ բարակ շառաշիւնով, շարժի կ'ելլէին։ Կիրքը կը հրգենէր անոնց շուրջ բոլորը թրթուացող ցանցը, ջիղ ու դնդբուր Անիւրականի պաշտպանութիւնը կը լքէր զայն ու կ'իյնար անիկա մարդկային իր խնդհութեան անյատուկ կոկիտին։ Կը բացուէին անոր չրթները, կատարելապէս անուրբ-ուստիպ, լղար, դիակնային կապոյտով, որ կանաչի, ժանգի կը մօտենար, անխմոր ու ատա՛ ինչպէս են անդէն յետոյ մեր գունաթափ այտերը։ Ու կարծիք, թարախտ լորձուներ մը մէջէն, կայակ կայակ անոր, հաճի Արթիւրին գլխուն կը հեղուին ալիքները անէծքին, երկար, միակառու, անսպասելի, ատենադիւն աղոյ՛ն ու կսկծեցնող լեզուութեամբ։ Բայց ան աւելի խուսը։ Այս պարպուէն յետոյ, որ օձերով լեցուն տուրակի մը օմքութիւն կը նմանէր, օտուսներուն հեղուկութիւնը դուրս թափուելուն հետեւանքով, կարծապառ կ'ինը կը մեղմանար, բռնիւ Ան արկաւան էր կեցնելու օձաւորար ու օձնիկց ծարաղ իր բերին, երբ իր աջին, փայլակուսներու մէջէն թրթուաքին բան մը մարմինի ծաւնները հաւաքէր։ Բայց ի՞նչ հաւաքում... — տեսակ մը մշուշաթ խտուարում կը բուսնէր անոր ալ պղտիկը, աղուոր, ճիւղ ու ճիւղ այն պատկերով, այն մեծութեամբ ու լիթութեամբ, որով կը ճնշէր, այսինքն կը շինէր ան իր կուրծքին՝ իր տեղը, տակաւին թուրքէն չաւուած։ Որով խկուած էր անիկա թուրքէն ձին՝ երթալու համար անոր հետէն, բայց աշխարհը կապուած անոր մարմինին, ինչպէս էր անոր փոքր պտրուր, երբ առաջին անգամ սողաց դուրս մօրը արգանդէն։ Ու անոր աշխարհն տարօրինակ աղիքի մը լարեցուն նման կ'երկնային թելեր, նայրուածքին կապերը, բարակ ու ոլորուն, որոնց կծիկը, սի՛րաւ, կը քակուէր անհաղարու կուտար լարին՝ իր բերանը... Եւ ի՞նչ մարմնու թշուառութիւն։ Բայց, ի՞նչ

հարկ հետևել պատկերին, մեծցնել պըզ-
տիկը՝ ամենէն անարգ պատկերներուն
աղբորով Հաւը կը խօսէր ու
պառաւը ստիպուած կը քաշէր իր երկու
թևերը, թօթուելով հաճի Արթինին հե-
ղիւսուած գանկին, որուն կատարին, որմէ
վար անոնք օձերէ հիւսուած ջուրքի մը
վերածուած, կը գնէին ամենէն գարշ
պահը, ցողուն-ցողուն, ինչպէս արտի
աղջկան մը հիւսանկները ու կը գրկէին,
կը գրկուէին մէջքին կքումին: Ի զուր
հաճի Արթինին հակայ բարիքները, եկե-
ղեցին մտքով, հիմերովն ու աւանդառու-
նին գանձովը (բառը առնուած կտտական
լայնքով) և ուրիշ անհամար խեղճ կը
միջամտէին, բզկատիւ համար այդ եղե-
րակիւ պահը: Օձերը կը փրթէին, բայց
գետին թափելէ առաջ կը շալլուէին կըր-
կին, իրանն ի վեր, սողուն ու մեռել,
ու կը քաքէին իրենց լեզուին յաւքները
մուտք ճարկելու համար հանգոյցին խորը
գորշիկի պտակին: Ու կը պլլէին իրենց
տկանակուս, փոշոտ ու փայլուն թևերը
անոր թևերուն: Ու ի՞նչ որ երեւոյթած
է Տոնթէն, ինչ որ տարօրինակ էր, տե-
սարանին տեսողութիւնն էր հաւախօնէն
հաջը, որուն պատգամին հնազանդ եղան
տեսիլներն ու ուրուականները բոլոր
գործերուն: Իր ողջուցը սուրբ, ժամատէր,
առաքինի և անմահ հաճի Արթինը, այս-
պէս գործմանակուած՝ պիտի մտնէր քիչ
քիչ հողին ծոցը: Ու կէտին, ուրկէ տեղի
կ'ունենար սուղուամբ, զղուելի ու պար
կենդանիները դեռ կ'եռային. ու հաճի
Արթինին անհետացումէն վերջն ալ դեռ
հողը կը մնար օձերու զեռում մը, որ
կամաց կամաց կ'իյնար իր լայնքէն ու
լոյսի բխումի մէջ կ'աղբերանար: Այս
հանդուրժութիւնը՝ օձին լոյսի լեզուի մը
վերածումը՝ մ'ը օրէնքներուն կնիքովը
տեղի կ'ունենար:

«Անգամիկ ձամբով»

ԾԱԿ-ՊՏՈՒԿԸ

Հայրապետի նաղիկը:

Երբեմն բառերը անխմատ են ու օտար՝
այն պատկերին, որուն նշանակը եղան, Անոնք կմտնէին իսկ չեն իրենց տաղա-
րած խորհուրդին ու սղերբգութեան: Ու
մանաւանդ որքան քիչ կու գտն անոնց
բացատրելու համար այն եղբրական երե-
ւոյթը որ աղուար աղջիկն է գեղերուն մէջ,
ժամկտի ու ճակատագրական, գեղացին
պարտքի մը պէս կ'առնէ իր անկողինը
այն աղջիկը՝ զոր իր ծնողքը, աղբական-
ները իրեն համար ընտրած են, առանց
իր գիտնալուն: Անիկա չ'անդրադառնար
իսկ անոր երեսին, վառնդի գեղի աղջկան
ընդհանուր տիպարը աշխշ կ'ըսէ աչքե-
րուն: Բայց երբ այդ միջինէն կը զատուի
աղջիկ մը իր գոյնովը, մարմնովը, աչ-
քերուն յանդգնուած համարը կամ կուրծքին
չքեղ խռովքովը, այն առան անոր անունը
կը պաշտի աղոց բերնին մէջ, կամաց,
գաղգովուն, երազի մէջ ըսուած, փափա-
սուած բաներուն նման: Ու առավ իսկ՝ ա-
նիկա ենթակայ կը գառնայ իրական ու
հաւանական բոլոր փորձանքներուն: Մեր
օրերուն՝ թուրքի վայր չկար թէև, բայց
հին աւանգուծեան մը պէս, այդ աղջիկ-
ներուն անունին հետ կը պաշտէր արիւնը,
սերը, խնթութիւնը, օվ գիտէ ինչքան
հեռուաւոր առաջներէ անգլաւորուած, բիւ-
րեղացած՝ այդ յաղագրին խորը: Անոնց
ճակատագրի՛րը: Աստուած թշնամուս չտայ:

Ու Հայրապետի նաղիկը մէկն էր ա-
նոնցմէ:

Բայց ամենէն առաջ ընտանիքը:

Գինով Հայրապետին թոռը, հաճի
Սահպանը, ընտանիքին բերաւ անարկու-
ս, խռովիչ ու մեծափառ համբաւ մը: Անիկա
փոխեց գերդաստանին բոլոր միջոցները:
Ու ան անիկա:

Պատմութիւն մը ամբողջ անոր երի-
տասարդութիւնը: Անձնեղ ու զգլխիչ ըս-
ուելու շափ աղուոր, անիկա ապրեցաւ
մանաւանդ գրացի թուրք գեղերուն մէջ,
ուր պատերազմով կոտորուած այրե-
րուն պակասը փնտռել կու տար հոսովու-
ր, գեղերիկ քրիստոնեայ երիտասարդները: